КРАДІЖКА БІЛОГО СЛОНА

I

Цю дивну історію розповів мені в поїзді випадковий супутник. Цьому добродієві було вже за сімдесят, і надзвичайно приємний та лагідний вираз його обличчя, а також серйозна й відверта манера говорити позначали щирою правдивістю все, що вимовляли його уста. А почув я таке.

Вам, мабуть, відомо, як шанують у Сіамі королівського білого слона. Так само ви знаєте, що він є, сказати б, священною власністю короля і лише король може володіти ним. Певною мірою білий слон стоїть навіть вище короля, бо йому не тільки віддають шану, але й поклоняються. Ну так ось, п’ять років тому між Великобританією і Сіамом виникли непорозуміння щодо кордонів. Незабаром з’ясувалося, що винний був Сіам. Англія негайно одержала всі можливі відшкодування, і її представник заявив, що він задоволений і що минуле треба забути. У сіамського короля відлягло від серця, і на знак вдячності, а можливо, і для того, щоб стерти найменші залишки незадоволення, яке Англія могла відчувати до нього, він вирішив послати англійській королеві дарунок – єдино слушний, відповідно до східних понять, спосіб умилостивити ворога.

Цей дарунок мав бути не просто королівський, а неперевершено королівський. Тож хіба щось інше могло краще відповідати цій вимозі, як білий слон?

Я мав тоді високу посаду на цивільній службі в Індії, і мене вважали особливо гідним честі передати цей дарунок її величності. Для мене, моєї челяді, а також військової охорони й наглядачів за слоном було споряджено корабель, і, прибувши в належний час у нью-йоркську гавань, я помістив свого підопічного вельможу в чудовому приміщенні в

Джерсі-сіті. Така зупинка була потрібна, щоб трохи підлікувати слона, перш ніж рушити далі.

Все йшло гаразд протягом двох тижнів, а потім почалися мої поневіряння. Білого слона вкрали! Мені серед ночі зателефонували про це жахливе нещастя. На мить я сторопів від жаху й тривоги і завмер, відчувши цілковиту безпорадність. Згодом я трохи заспокоївся і опанував свої думки. Незабаром я зрозумів, де мій вихід, бо для розумної людини в моєму становищі він був єдиний. Незважаючи на пізній час, я помчав у Нью-Йорк і попросив якогось полісмена провести мене до головної поліційної управи розшуку. На щастя, я прибув туди вчасно, хоч начальник цієї управи, знаменитий інспектор Блант, уже збирався йти додому. Інспектор виявився кремезним чолов’ягою, і коли він глибоко замислювався над чим-небудь, то хмурив брови й постукував себе по лобі вказівним пальцем. Все це засвідчувало, що ви перебуваєте в присутності особи незвичайної. Лише один вигляд його вселив у мене надію і впевненість. Я розповів інспекторові суть оправи. Мої слова анітрохи не схвилювали його й не вплинули на його залізне самовладання, так ніби я розповів, що в мене вкрали собаку. Він вказав мені на стілець і промовив:

– Дайте, будь ласка, подумати хвилинку.

Сказавши це, інспектор сів за свій письмовий стіл і сперся головою на руки. В іншому кутку кімнати працювало кілька клерків, і протягом наступних шести чи семи хвилин я чув тільки скрипіння їхніх пер. Тим часом інспектор сидів, поринувши в свої думки. Нарешті він підвів голову, і тверді лінії його обличчя дали мені зрозуміти, що мозок цієї людини виконав певну роботу і що в неї вже є план.

– Це справа не зовсім звичайна,– почав він тихим, але поважним голосом.– Діяти треба дуже обережно, треба бути впевненим у кожному кроці. І таємниця, глибока й цілковита таємниця. Нікому не розповідайте про те, що трапилось, навіть репортерам. Я сам матиму з ними справу. І потурбуюся, щоб вони знали тільки те, що підходить до моїх планів.

Інспектор подзвонив, і з’явився молодик.

– Елріку, хай репортери трохи зачекають.– Молодик вийшов.– А тепер берімося до роботи, берімося методично! В нашому ремеслі нічого не зробиш без точного й детального методу. Він узяв перо і аркуш паперу.

– Отже, ім’я слона?

– Гасан-Бен-Алі-Бен-Селім-Абдала-Магомет-Мойсей-Алхамал-Джемсетджеджібой-Дуліп Султан Ебу Будпур.

– Чудово. Зменшене?

– Джумбо.

– Чудово. Місце народження?

– Столиця Сіаму.

– Батьки живі?

– Ні, померли.

– Крім нього, в них були ще діти?

– Ні, він одинак.

– Чудово. З цих пунктів даних досить. Тепер, будь ласка, опишіть зовнішній вигляд слона і при цьому не забудьте жодної дрібниці, якою б незначною, тобто незначною з вашого погляду, вона не була. Для людей мого фаху немає незначних дрібниць.

Я став розповідати, а він записувати. Коли я закінчив, він сказав:

– Тепер слухайте. Якщо я припустивсь якоїсь помилки, виправте мене.

І він прочитав:

– "Зріст дев’ятнадцять футів, довжина від тім’я до основи хвоста – двадцять шість футів, довжина хобота – шістнадцять футів, довжина хвоста – шість футів, загальна довжина, включаючи хобот і хвіст,– сорок вісім футів, довжина іклів – дев’ять з половиною футів, вуха – у відповідності з загальними розмірами, відбиток ноги нагадує відбиток поставленого сторч у сніг барила, колір слона брудно-білий, в кожному вусі по дірці для сережок завбільшки з тарілку, слон має звичку поливати водою глядачів, а також бити хоботом не тільки знайомих, а й цілком незнайомих йому людей, трохи кульгає на праву задню ногу, під лівою пахвою рубець від пухлини; коли його вкрали, на ньому був паланкін з місцями для сидіння на п’ятнадцять персон і чепрак із золотого грезету завбільшки з килим середніх розмірів".

Ніяких помилок я не помітив. Інспектор Блант подзвонив, віддав аркуш паперу Елрікові і сказав:

– Негайно надрукувати в п’ятдесяти тисячах примірників і розіслати в усі відділення розшуку і в усі ломбарди, що є в країні.

Елрік пішов.

– Гаразд. Поки що все йде чудово. Тепер мені потрібний фотознімок вашої власності.

Я дав йому фотографію. Він критично вивчив її і зауважив:

– Обійдемось і цією, коли кращої нема. Тільки на ній він скрутив хобот і сунув його в рот. Шкода. Це розраховано на те, щоб навести на хибний шлях, бо ваш слон звичайно не держить хобот у такому положенні.

Він знову подзвонив:

– Елріку, вранці розмножити цей знімок в п’ятдесяти тисячах примірників і розіслати разом з описом прикмет.

Елрік пішов виконувати наказ, а інспектор звернувся до мене:

– Треба, звичайно, оголосити винагороду. Яку суму ви пропонуєте?

– А яку ви б порадили?

– Для початку я б сказав з двадцять п’ять тисяч доларів. Справа вкрай важка й заплутана. У злодіїв тисячі можливостей сховатися самим і сховати вкрадене, і вони мають приятелів і підручних.

– Боже мій! То ви їх знаєте?

Насторожений вираз обличчя цієї людини, що звикла приховувати думки й почуття, не дав мені ніякої відповіді, так само як і спокійно вимовлені слова:

– Це не суттєво. Можливо, знаю, а можливо, й не знаю. Наші підозри звичайно грунтуються на даних про спосіб роботи грабіжника і розміри його поживи. В даному разі ми маємо справу не з кишеньковими злодіями й крадіями, збагніть це. Вашу власність поцупив не новачок. Але, як я казав, беручи до уваги те, що треба буде докласти багато зусиль у розшуках, а також те, що злодії старанно ховатимуть сліди своїх пересувань, двадцять п’ять тисяч можуть виявитись замалою сумою, хоч я думаю, можна почати з неї.

Отже, як на початок, ми взяли вищезгадану цифру. Потім ця людина, яка не пропускала нічого, що могло б придатися як ключ до таємниці, промовила:

– В історії розшуку є випадки, коли злочинців знаходили по особливостях їхнього апетиту. Що їсть цей слон і скільки?

– Ну, щодо того, що він їсть, то він їсть усе. Він може з’їсти людину, може з’їсти біблію. Взагалі він їсть усе від людини й до біблії.

– Гаразд. Справді, дуже добре, але надто загально. Дайте деталі, це найпотрібніше в нашому ремеслі. Ну, почнемо із людей. За один раз або, якщо вам зручніше, за один день, скількох чоловік він з’їсть, свіженьких?

– Йому однаково, свіженькі вони чи ні. За один раз він може з’їсти п’ятьох середніх на зріст чоловік.

– Дуже добре! П’ять чоловік – так і запишемо. А яким національностям він віддає перевагу?

– Йому все одно. Він воліє знайомі, проте не гребує й незнайомими.

– Чудово. Тепер щодо біблій. Скільки біблій за раз він з’їдає?

– Може з’їсти весь тираж.

– Отут не зовсім зрозуміло. Ви маєте на увазі звичайне видання чи з ілюстраціями для читання в родинному колі?

– Я думаю, що ілюстрації його не цікавлять, тобто йому однаково, чи малюнок, чи текст.

– Ні, ви мене не зрозуміли. Я щодо кількості. Звичайний том біблії in octavo важить близько двох з половиною фунтів, у той час як великий in quarto з ілюстраціями – десять чи дванадцять. Скільки біблій з ілюстраціями Доре може з’їсти слон за один раз?

– Якби ви його знали, то не питали б про це. Йому скільки не дай, усе зжере.

– Ну тоді скажіть у доларах і центах. Нам якось треба це з’ясувати. Біблія в сап’яновій оправі, із срібними косинцями, з ілюстраціями Доре коштує сто доларів.

– Таких він з’їсть на п’ятдесят тисяч доларів, коли в тиражі п’ятсот примірників.

– Це вже точніше. Я запишу. Отже, він любить людей і біблії. Поки що все гаразд. Що він іще їсть? Мені потрібні деталі.

– Коли він з’їсть біблії, то переходить до цегли, коли з’їсть цеглу, переходить до пляшок, від пляшок переходить до одягу, від одягу до котів, від котів до устриць, від устриць до шинки, від шинки до цукру, від цукру до пирога, від пирога до картоплі, від картоплі до висівок, від висівок до сіна, від сіна до вівса, від вівса до рису, бо вигодовували його переважно рисом. Взагалі немає нічого такого, чого б він не їв, крім масла, та він би й те їв, якби воно йому трапилося.

– Чудово. Загальна кількість їжі, яку він може проковтнути за одним заходом, приблизно...

– Від чверті тонни до півтонни.

– І він п’є...

– Яку завгодно рідину. Молоко, воду, горілку, патоку, рицину, скипидар, вугільну кислоту – нема потреби заглиблюватись у деталі. Яка б рідина вам не прийшла в голову, записуйте її. Він п’є все рідке за винятком європейської кави.

– Зрозуміло. А скільки?

– Запишіть: від п’яти до п’ятнадцяти бочок. Його спрага мінлива, інші апетити – ні.

– Все це незвичайно, але дуже згодиться при розшуках.– Він подзвонив.– Елріку, виклич капітана Бернса.

З’явився Бернс. Інспектор Блант розгорнув перед ним детальну картину справи і на закінчення ясним і рішучим тоном людини, в голові якої визначився остаточний план і яка звикла командувати, промовив:

– Капітане Бернсе, пошліть детективів Джонса, Люїса, Гелсі, Бейтса, Гакета на розшуки слона.

– Слухаю, сер.

– Пошліть детективів Мозеса, Декіна, Мерфі, Роджерса, Тапера, Хігінса, Бартолом’ю розшукати злодіїв.

– Слухаю, сер.

– Біля приміщення, звідки було вкрадено слона, поставте сильну охорону з тридцяти чоловік, для зміни візьміть ще тридцять. І нехай вони пильнують те приміщення вдень і вночі. Нікому, окрім репортерів, не дозволяйте навіть підходити туди без мого письмового дозволу.

– Слухаю, сер.

– Пошліть детективів у цивільному на всі залізничні станції, пристані й пороми, а також на всі дороги, що ведуть із Джерсі-Сіті, і накажіть обшукувати всіх підозрілих осіб.

– Слухаю, сер.

– Дайте всім детективам фотознімки й описи прикмет слона, накажіть їм обшукувати всі поїзди, всі пороми, а також усі пароплави та інші судна, що відходять від тутешнього порту.

– Слухаю, сер.

– Якщо слона знайдуть, нехай схоплять його і сповістять мене по телефону.

– Слухаю, сер.

– Нехай негайно повідомлять мене, якщо знайдуть ключі до розгадки злочину, сліди тварини або щось таке.

– Слухаю, сер.

– Віддайте наказ портовій поліції пильно стежити за всіма набережними.

– Слухаю, сер.

– Розішліть детективів у цивільному по всіх залізницях: на північ – аж до Канади, на захід – аж до штату Огайо, на південь – аж до Вашінгтона.

– Слухаю, сер.

– Посадіть наших агентів у всі телеграфні контори прослухувати всі телеграми, накажіть їм вимагати розшифрування всіх зашифрованих депеш.

– Слухаю, сер.

– І все це робіть у таємниці, запам’ятайте – в найсуворішій таємниці.

– Слухаю, сер.

– Доповідайте мені, як звичайно.

– Слухаю, сер.

– Ідіть.

– Слухаю, сер.

Капітан вийшов. Інспектор Блант, замислившись, деякий час сидів мовчки. Вогник у нього в очах похолонув і згас. Він повернувся до мене і сказав спокійним голосом:

– Я не хвалько, це не мій звичай, але ми знайдемо слона.

Я гаряче потис йому руку й подякував, бо й справді відчув вдячність. Що ближче я знайомився з ним, то більше захоплювався й дивувався таємничим чудесам його фаху. Потім ми попрощалися, і я пішов додому куди бадьоріший, аніж перед зустріччю з інспектором Блантом.

II

Наступного ранку все до найменших подробиць з’явилося в газетах. Були й доповнення, які складались з версій різних детективів щодо того, як саме сталося пограбування, хто були грабіжники й куди вони зникли зі здобиччю. Всіх припущень було одинадцять, і вони передбачали всі можливі варіанти крадіжки. Сам цей факт показує, які з детективів незалежні мислителі. Не було й двох однакових чи бодай подібних версій, але всі їх об’єднувала одна цікава деталь, щодо якої всі одинадцять авторів мали спільну думку: вони твердили, що хоча задню стіну приміщення зруйновано, а єдиних дверей не відмикали, слона виведено не через пролом, а через якийсь інший (не знайдений) вихід. Всі погоджувались на тому, що грабіжники зробили цей пролом тільки для

того, щоб детективів спантеличити. Таке, можливо, ніколи не спало б мені або якомусь іншому нефахівцеві на думку, але детективи ні на хвилину не дали себе обдурити. Таким чином, я найбільш відхилявся від істини саме в тому, що раніш здавалося мені ясним і простим. Усі одинадцять авторів називали гаданих грабіжників, але в жодній версії не було й двох однакових імен. Загальна кількість підозрюваних осіб дорівнювала тридцяти семи. В усіх газетах звіти про крадіжку закінчувалися думкою старшого інспектора Бланта, яка вважалась найгрунтовнішою з усіх. Зараз я вам її зацитую:

"Старший інспектор знає двох головних грабіжників. Це Спритняк Дафі і Рудий Макфаден. Ще за десять днів йому було відомо про підготовку до пограбування, і він спокійно стежив за двома негідниками, але, на нещастя, в ніч, про яку йдеться, їхні сліди загубилися, і раніш, ніж знайшлися знову, пташка, тобто слон, випурхнула.

Дафі й Макфаден – найнегідніші злочинці. Інспектор має підстави думати, що це вони вкрали пічку з поліційної управи в холодну ніч минулої зими, внаслідок чого начальник і всі детективи ще до ранку потрапили до рук лікарів – хто з обмороженими ногами, хто руками, хто з обмороженими вухами та іншими частинами тіла".

Прочитавши першу половину цього, я більш ніж будь-коли вразився дивовижною мудрістю старшого інспектора. Він не тільки бачив ясним поглядом сучасне, але й майбутнє не могло від нього сховатись. Незабаром я був у нього і сказав, що жадаю арешту цих людей, щоб таким чином запобігти дальшим клопотам і збиткам. Але відповідь інспекторова була проста й незаперечна:

– Не наша справа перешкоджати злочинам. Наша справа – карати за них. А ми не можемо нікого покарати, поки злочину не зроблено.

Я зауважив, що таємницю, з якою ми вже почали діяти, порушили газети; вони написали не тільки про все, що нам відомо, але й про наші

плани і розрахунки. Більше того, названо навіть підозрюваних осіб, які, безперечно, тепер сховаються.

– Ну й нехай собі. Вони побачать, що коли я підготую на них усі матеріали, то моя рука спостигне їх так само безпомилково, як рука долі, де б вони не ховалися. Щодо газет, то ми мусимо підтримувати з ними зв’язок. Слава, репутація, постійна увага публіки – все це хліб насущний для нас, детективів. Ми повинні давати пресі фактичній матеріал, інакше подумають, що його в нас немає; ми мусимо публікувати свої версії, бо ніщо інше її так не вражає, як домисли детективів, ніщо інше не викликає до нього такої цікавості й поваги; ми мусимо повідомити в пресу про свої плани, бо газети наполягають на цьому, і ми не можемо відмовити їм, щоб не образити. Ми повинні постійно показувати публіці, що ми щось робимо, інакше вона подумає, що ми не робимо нічого. Набагато приємніше, коли в газеті надрукують щось на зразок: "Дотепна й екстраординарна версія старшого інспектора Бланта така-то…", ніж давати привід для неприємних, а то й саркастичних зауважень.

– Я бачу всю переконливість ваших слів. Але, читаючи сьогоднішні газети, я зауважив, що ви відмовились висловити свою думку з одного другорядного пункту.

– Ми завжди так робимо. Це справляє непоганий ефект. До того ж із цього пункту я ще не маю певної думки.

Я вручив інспекторові чималеньку суму на поточні витрати і залишився почекати новин. Ми розраховували, що ось-ось почнуть надходити телеграми. Тим часом я ще раз перечитав газети й опис прикмет слона і помітив, що двадцять п’ять тисяч доларів призначаються для винагороди тільки детективів. Коли я сказав, що винагороду слід запропонувати тому, хто знайде слона, інспектор відповів:

– Слона, безперечно, знайдуть детективи, отож винагорода дістанеться тому, хто її заслуговує. Якщо тварину знайде хтось інший, то

він, безперечно, стежив за детективами і скористався відомостями, які у них вкрав, а це означає, що винагорода все одно належить детективам. Справжня роль винагороди в тому, щоб стимулювати тих, хто витрачає свій час і натреновану кмітливість на цю роботу, а не давати її випадковим громадянам, які натрапляють на приз, не заслуживши його своїми заслугами й ділами.

Звичайно, це було розумно. Цієї хвилини в кутку запрацював телеграфний апарат, і ми прочитали таку телеграму:

"Флауер-Стейшн, штат Нью-Йорк, 7 год. 30 хв.

Натрапив на слід. Знайшов правильний ряд відбитків ніг на фермі, недалеко звідси. Йшов по них дві милі на схід без результату. Думаю, що слон попрямував на захід. Ітиму за ним у цьому напрямку.

Детектив Дарлі"

– Дарлі – один з найкращих наших агентів,– сказав інспектор.– Ми про нього ще почуємо.

Надійшла телеграма номер два:

"Баркер, штат Нью-Джерсі, 7 год. 40 хв.

Щойно прибув. Уночі пограбовано скляний завод. Вкрадено вісімсот пляшок. Вода у великій кількості є тільки за п’ять миль звідси. Мчу туди. Слон захоче, пити. Пляшки були порожні.

Детектив Бейкер"

– Це теж щось обіцяє,– мовив інспектор.– Я вам казав, що апетити слона дадуть нам деякі матеріали.

Телеграма номер три:

"Тейлорвіль, Лонг Айленд, 8 год. 15 хв.

Вночі зник стіг сіна. Можливо, з’їдений. Натрапив на слід.

Детектив Габард"

– Ну й швидко ж він пересувається! – зауважив інспектор.– Я знаю, що нам припала нелегка робота, але ми його все одно зловимо.

"Флауер-Стейшн, штат Нью-Йорк, 9 год. 00 хв.

Ішов слідами у західному напрямку три милі. Сліди великі, глибокі, з нерівними краями. Тільки-но зустрів фермера, він каже, що це не сліди слона, а ямки після викопаних минулої зими дерев – земля тоді була мерзла. Чекаю наказу, що робити далі.

Детектив Дарлі"

– Ага! Співучасник злодіїв! Це вже цікаво,– вигукнув інспектор.

І він продиктував Дарлі таку телеграму:

"Заарештуйте фермера і примусьте його назвати своїх приятелів. Ідіть далі по слідах,– хоч би й до Тихого океану, якщо треба.

Старший інспектор Блант"

Ще телеграма:

"Коуні-Пойнт, штат Пенсільванія, 8 год. 45 хв.

Минулої ночі пограбовано контору газового заводу, зникли несплачені рахунки за три місяці. Натрапив на слід, рушаю далі.

Детектив Мерфі"

– О боже! – вигукнув інспектор.– Невже він їсть рахунки на газ?

– Тільки через необізнаність. Вони не можуть підтримувати життя. У всякому разі, без чого-небудь іншого.

І ось надійшла хвилююча телеграма:

"Айропвіль, штат Нью-Йорк, 9 год. 30 хв.

Щойно прибув. Місто в паніці. Слон пройшов тут о п’ятій ранку. Одні твердять, що він пішов на схід, інші – на захід, ще інші – на північ або на південь, але всі, як один, кажуть, що вони не чекали, щоб подивитись, куди саме. Слон убив коня, я взяв шматок, як речовий доказ. Убив хоботом, з ознак удару видно, що удар завдано з лівого боку. З того, як лежить кінь, зробив висновок, що слон вирушив у північному напрямку вздовж залізниці. Він випередив мене на чотири години, але я негайно вирушаю по його слідах.

Детектив Гоуз"

У мене вихопився вигук радості. Інспектор же залишився незворушний, як статуя. Він спокійно натиснув на кнопку дзвоника.

– Елріку, пришліть сюди капітана Бернса.

Бернс з’явився.

– Скільки детективів готові для негайних дій?

– Дев’яносто шість, сер.

– Негайно пошліть їх до Айронвіля. Нехай вони розташуються вздовж залізниці на північ від міста.

– Слухаю, сер.

– Накажіть їм пересуватись у найсуворішій таємниці. Як тільки звільняться інші, тримайте їх напоготові.

– Слухаю, сер.

– Ідіть.

– Слухаю, сер.

Незабаром надійшла ще одна телеграма:

"Сейдж-Корнерс, штат Нью-Йорк, 10 год. 30 хв.

Щойно прибув. Слон пройшов тут о 8 г. 15 хв. Всім пощастило покинути місто, крім полісмена. Очевидно, слон цілявне в полісмена, а в ліхтарний стовп. Обидва загинули. Взяв шматок полісмена, як речовий доказ.

Детектив Стам"

– Отже, слон повернув у західному напрямку,– відзначив інспектор.– Проте він не втече, бо мої люди по всій цій околиці.

Надійшла ще телеграма:

"Гловер, 11 год. 15 хв.

Щойно прибув. Місто спорожніло, залишилися тільки хворі й немічні. Слон пройшов три чверті години тому. Саме відбувалися збори проти заборони спиртних напоїв; слон просунув хобот у вікно і полив збори водою з цистерни. Той, хто ковтнув води,– помер. Кілька чоловік потонуло. Детектив Крос і О’Шонісі пройшли місто в південному напрямку і, отже, із слоном не зустрілися. Всю округу на багато миль охоплено жахом, покидають домівки. Куди б вони не кинулися – всюди зустрічають слона, багато вбитих.

Детектив Брент"

Я був ладен заплакати, такого горя завдало мені це спустошення, але інспектор Блант обмежився тим, що сказав:

– Ви бачите, ми оточуємо його. Він відчуває нашу присутність, він знову повернув на схід.

Проте на цьому неприємні новини для нас не закінчилися. Телеграф приніс таку звістку:

"Хогенспорт, 12 год. 19 хв.

Щойно прибув. Слон пройшов півгодини тому, ширячи навкруги жах і паніку. Він лютував на вулицях: зустрів двох водопровідників, одного вбив, другий урятувався. Всі шкодують.

Детектив О’Флаерті"

– Тепер його звідусіль оточили мої люди,– заявив нспектор. Ніщо його не зможе врятувати.

Ціла купа телеграм надійшла від детективів, розкиданих по штатах Нью-Джерсі й Пенсільванія. Всі вони йшли по слідах, які складалися зі

спустошених клунь, фабрик та бібліотек недільних шкіл і плекали палкі надії, надії, що перетворювалися у впевненість.

Інспектор сказав:

– Хотів би я зв’язатися з ними, щоб вони бралися далі на північ. Але це неможливо. Детектив відвідує телеграф тільки тоді, коли йому треба послати рапорт. Потім він вирушає далі, і ти не знаєш, де його шукати.

Ми прочитали ще одну депешу:

"Бріджпорт, штат Коннектікут, 12 год. 15 хв.

Барнем пропонує чотири тисячі доларів оренди на рік за переважне право використовувати слона як пересувну рекламу доти, доки детективи не впіймають його. Хоче розклеювати на ньому циркові афіші. Вимагає негайної відповіді.

Детектив Богз"

– Яка дурниця! – вигукнув я.

– Звісно,– відповів інспектор.– Очевидно, містер Барнем, який вважає себе дуже розумним, не знає мене. Але я його добре знаю!

І він продиктував таку відповідь:

"Містерові Барнему відмовити. Сім тисяч або нічого.

Старший інспектор Блант"

– Ну ось. Нам не доведеться чекати відповіді. Зараз містер Барнем не вдома, він на телеграфі. Він завжди так робить, коли має на думці якусь оборудку. За три...

"Згода.

П. Т. Барнем"

Таким повідомленням перервав нашу розмову телеграфний апарат. Перш ніж я встиг щось сказати з приводу цього несподіваного повороту справи, нова депеша спрямувала мої думки в інший і дуже сумний бік:

"Болівія, штат Нью-Йорк, 12 год. 50 хв.

Слон з’явився тут з півдня і пройшов у напрямку лісу об 11 год. 50 хв., розкидавши дорогою похоронну процесію і зменшивши кількість присутніх на похороні на дві особи. Тутешні мешканці кілька разів випалили по ньому з маленької гармати і потім розбіглися. Детектив Берк і я прибули через десять хвилин після цього з півночі, але якісь розкопки нам видалися за відбитки ніг слона, через що ми згаяли багато часу, проте нам пощастило знайти справжні сліди, і ми пішли по них у напрямку лісу. Потім ми полізли рачки, й далі пильно придивляючись до слідів, і добралися таким чином до кущів. Берк був попереду. На нещастя, слон зупинився відпочити. Берк, що схилив голову й уважно придивлявся до слідів, ударився головою об задні ноги слона, перш ніж довідався про його сусідство. Він умить скочив, схопив слона за хвіст і врадувано вигукнув: "Винагорода мо…" Більше нічого він не встиг, бо одного-єдиного удару величезного хобота виявилось хороброму хлопцеві досить. Я кинувся назад, а слон переслідував мене аж до узлісся, бігши з величезною швидкістю. Я б неминуче загинув, коли б не залишки похоронної процесії нам назустріч, бо якраз вони відвернули його увагу. Щойно довідався, що від цього похорону нічого не залишилось, але це невелика втрата, бо тут тепер сила-силенна матеріалу для іншого. Слон знову зник.

Детектив Мальруні"

Якийсь час ми не одержували ніяких нових звісток, крім повідомлень від старанних і впевнених в успіху детективів зі штатів Нью-Джерсі, Пенсільванія, Делавар і Вірджінія, які весь час ішли по свіжих і багатообіцяючих слідах. Аж ось на початку третьої години надійшла така телеграма:

"Бекстер-Сентер, 14 год. 15 хв.

Слон з’явився тут, обклеєний цирковими афішами, і, прорвавшись на молитовні збори, покалічив багатьох віруючих, які сподівались потрапити в кращий світ. Городяни загнали його в загороду і виставили варту. Незабаром, приїхавши туди, ми з детективом Брауном пройшли за огорожу й почали звіряти слона з фотокарткою та описм прикмет. Всі ознаки збігалися повністю, крім однієї, якої ми не могли бачити,— рубця під пахвою. Щоб пересвідчитись, Браун заліз під слона і негайно ж потерпів, тобто не він, а його голова, хоч від решти теж нічого не залишилось. Усі кинулися навтіки, в тому числі й слон, що нищівно гамселив на всі боки. Він утік, але залишив виразні сліди крові від ран, що їх він дістав у результаті влучень гарматних ядер. Знайдемо його обов’язково. Він подався у південному напрямку через густий ліс.

Детектив Брент"

Це була остання телеграма. Як смеркло, над землею заліг туман, і такий густий, що за три кроки нічого не було видно. Він продержався всю ніч. Рух поромів і навіть омнібусів припинився.

III

Наступного ранку в газетах було стільки ж версій різних знавців розшуку, як і минулого дня. Детально описувано всі трагічні події, вже відомі мені, а також багато інших, про які повідомляли кореспонденти.

Третину кожної шпальти заповнювали такі заголовки, що, коли, я читав їх, серце моє обливалося кров’ю. Загальний їхній характер був такий:

"Білий слон на волі! Він і далі в руйнівному поході! Селища збезлюдніли. Населення з перестраху залишає домівки! Крижаний жах передує слонові – після нього залишається смерть і руїни! Детективи – позаду. Пограбовані будинки, зруйновані фабрики, знищені врожаї, розігнані до останнього чоловіка збори, криваві до неможливого сцени! Що думають тридцять чотири найкращих діячів розшуку? Що думає старший інспектор Блант?"

– Ось бачите! – вигукнув інспектор Блант, майже виявляючи хвилювання,– це чудово! Це – найвидатніше досягнення з усіх, які були у будь-якої розшукної організації. Слава про нього й про моє ім’я розійдеться по всьому світу й залишиться у віках!

Але все це мене не тішило. Я почував себе так, ніби всі ті криваві злочини зробив я, а слон – то тільки сліпе знаряддя у мене в руках. А як збільшився список цих злочинів! В одному місці він "порушив хід виборів і убив п’ятьох виборців". В іншому місці убив двох нещасних на ім’я О’Донегю і Макфланіган, які тільки два дні тому "знайшли притулок пригноблених усього світу і саме збиралися вперше в житті скористатися з благородного права голосу американських громадян, коли біля самих виборчих урн їх спостигла безжальна рука сіамського страхіття". Ще десь "він спіткав збожеволілого проповідника, що готувався розпочати свої чергові героїчні інвективи на танці, театри й усілякі розваги, які можна ганьбити, не боячись, що вони дадуть ляпаса, і наступив на нього". Ще в якомусь місці він "убив агента з установки громовідводів". Список його злочинів ставав дедалі кривавішим і краяв мені серце. Досі було вже шістдесят чоловік убитих і двісті сорок поранених. Всі газетні звіти свідчили про активність та самовідданість детективів, і всі вони закінчувалися примітками, що "триста тисяч громадян і чотири детективи бачили цю жахливу потвору; двох детективів убито".

Я вже з острахом чекав, коли телеграфний апарат почне вистукувати знов. Згодом депеші таки ще посипались, але мене приємно вразив їхній зміст. З’ясувалося, що всі сліди слона загублено. Скориставшися з туману, він зміг непомітно знайти якусь схованку. В повідомленнях, що надходили з найнесподіваніших і найвіддаленіших місць, говорилося, що в тумані бачили якусь неясну масу і що то був "безперечно слон". Ця величезна, неясна в тумані маса з’явилася в Нью-Гевені, в Нью-Джерсі, в Пенсільванії і в Брукліні, тобто в самому Нью-Йорку. Причому, щоразу вона швидко зникала, не залишаючи по собі ніяких слідів. Кожен детектив з тієї армії, яку послали в усі кутки країни, надсилав щогодинні звіти, і всі детективи, без найменшого винятку, мали якісь провідні нитки, всі щось вистежували, і всі йшли гарячими слідами.

Але й цей день минув без ніяких новин.

Так само минув і третій день.

Газетні звіти одноманітнішали. У повідомлюваних фактах не було нічого нового, провідні нитки нікуди не приводили, у версіях злочину вже зужили майже всі елементи, які вражають, захоплюють і зачаровують читача.

За інспектеровою порадою я подвоїв винагороду.

Минуло ще чотири нудних дні. І раптом бідолашні, самовіддані детективи зазнали тяжкого удару – редактори газет відмовилися друкувати їхні матеріали й сказали: "Дайте нам спокій".

Через два тижні після зникнення слона я за порадою інспектора збільшив розмір винагороди до сімдесяти п’яти тисяч доларів. Гроші були величезні, але я був ладен пожертвувати всім, що мав, аніж утратити довір’я свого уряду. Тепер, коли детективи опинились у такій скруті, газети раптом накрили їх мокрим рядном і ну дошкуляти нещасним найуїдливішими насмішками. Актори мандрівних театрів підхопили ідею:

вони переодягалися детективами і витворяли на сцені бозна-що, удаючи, ніби ловлять слона. Карикатуристи малювали, як детективи з підзорними трубами обшукують кожен куток, а слон у цей час спокійнісінько краде яблука у них з кишень. А як вони глузували з поліційного значка! Ви, мабуть, бачили цей значок, виконаний золотим тисненням на обкладинках детективних романів. На ньому зображено широко розплющене око, під яким напис: "Ми все бачимо". Коли детективові траплялося зайти в бар випити, хазяїн з удавано-невинним виглядом запитував його (у свій час це було дуже поширене): "Накажете подати окопродиралку?" Детективам від сорому хоч крізь землю провались!

І тільки одна людина залишалася в такій атмосфері спокійною, незворушною і витриманою. Цією відважною людиною був інспектор Блант. Його погляд такий же рішучий, безтурботна його впевненість в собі не похитнулася жодного разу. Він весь час приказував:

– Нехай собі глузують! Сміється той, хто сміється останній!

Моє захоплення цією людиною доходило мало не до обожнення. Я не відступав від нього ні на крок. Перебування в його кабінеті гнітило мене, і день у день усе дужче. Але я думав, що коли він витримує все це, то й мені не слід здаватися, бодай доки стане сили. І я приходив туди щодня і був єдиною сторонньою особою, якої вистачало на такий подвиг. Всі дивувались мені, сам я вже подумував, чи не накивати п’ятами, та досить мені було подивитись на спокійне і, видимо, не переобтяжене думкою чоло, як я залишався.

Одного ранку, тижнів за три після зникнення слона, коли я вже збирався сказати, що спускаю свій прапор і відступаю, великий детектив, ніби вгадавши мої думки, запропонував ще один геніальний, просто неперевершений хід.

Йшлося про те, щоб домовитися з грабіжниками. Невичерпна винахідливість цієї людини перевершила все, що я доти бачив, хоч мені й

доводилося зустрічатись із найкращими умами нашого часу. Інспектор заявив: він певен, що за сто тисяч доларів можна знайти спільну мову з грабіжниками, і слон знайдеться. Я відповів, що мені, здається, пощастить нашкребти таку суму, але як бути з нещасними детективами, що працювали так самовіддано? Інспектор сказав:

– У таких випадках вони завжди дістають половину.

Ця відповідь усунула моє єдине заперечення, і інспектор написав дві записки нижче наведеного змісту:

"Шановна пані!

Ваш чоловік зможе заробити чималу суму грошей (з повною гарантією, що закон не зазіхне на його особу), якщо він погодиться невідкладно зустрітися зі мною.

Старший інспектор Блант"

Одну з цих записок відправили з довіреною особою жінці, яка вважалася дружиною Спритняка Дафі, а другу – жінці, яка вважалася дружиною Рудого Макфадена.

За годину надійшло дві такі образливі відповіді:

"Старий дурню! Вже два роки, як Спритняк Дафі врізав дуба.

Бріжіт Магоні"

"Старий п’янице! Рудого Макфадена давно повісили, вже півтора року, як він в раю. Це кожному віслюкові відомо, тільки не поліцаям.

Мері О’Гуліген"

– Я так і здогадувався,– мовив інспектор.– Ось вам ще одне свідчення безпомилковості моєї інтуїції.

Коли який-небудь план провалювався, ця людина була готова негайно замінити його іншим. Він відразу ж написав оголошення до ранкових газет. Копія цього оголошення в мене збереглася:

"А-ксвбл. 242 Н. Тнд-фа 328 вмлг. ОЗПО,-; 2 т! Ав. Тс-с!"

– Якщо злодій живий і здоровий,– пояснив інспектор Блант, то він обов’язково прийде в призначене місце, де звичайно укладаються угоди між детективами і злочинцями. Зустріч відбудеться завтра опівночі.

Більш нічого було робити, і я, не гаючи часу, з почуттям величезної полегкості залишив кабінет інспектора.

Об одинадцятій годині вечора наступного дня я приніс сто тисяч доларів готівкою і віддав їх у руки головному інспекторові Бланту, котрий невдовзі й пішов, причому в його очах світилась давно відома мені відвага і впевненість. Минула година нестерпного чекання. Нарешті я почув так палко очікувані кроки і, задихаючись, непевною ходою рушив інспекторові назустріч. Яким тріумфом сяяли його очі! Він сказав:

– Ми домовились! Глузливці завтра заспівають іншої. Ідіть за мною!

Він узяв запалену свічку і спустився вниз у величезний підвал, де звичайно спало чоловік із шістдесят детективів, а зараз чоловік двадцять розважалися грою в карти. Я не відставав від інспектора, що швидко прямував до віддаленого напівтемного закутка приміщення. І саме коли я мало не знепритомнів від жахливого смороду, він спіткнувся об якусь величезну тушу і впав на неї з такими словами:

– Наша благородна професія відновила свою зганьблену честь! Ось він, ваш слон!

Мене принесли в кабінет інспектора на руках і привели до пам’яті карболовою кислотою. З’явились детективи у повному складі, і почались такі веселощі, яких я ще зроду не бачив. Запросили репортерів, відкоркували шампанське, стали проголошувати тости, тиснути один одному руки й поздоровляти. Героєм дня, зрозуміло, був головний інспектор, і його щастя, здобуте надзвичайним терпінням, гідністю й хоробрістю, було таке повне, що навіть я порадувався разом з усіма – я, що стояв там безпритульним жебраком, бо ж через власну необережність не виконав дорученої мені важливої справи і зіпсував свою кар’єру. В очах багатьох присутніх проступало глибоке захоплення інспектором, а детективи шепотіли: "Погляньте на нього: він справжній король свого фаху; дайте тільки вхопити нитку, і від нього ніщо не сховається".

Розподілювано п’ятдесят тисяч доларів з великим піднесенням. Коли ця процедура закінчилася, головний інспектор, запихаючи свою частку в кишеню, виголосив стислу промову. Ось що він сказав:

– Гроші, хлопці, ваші. Ви чесно заробили їх. Більш того, ви вкрили наш фах невмирущою славою.

Якраз у цю хвилину надійшла телеграма:

"Монро, штат Мічіган, 22 год. 00 хв.

Вперше за три тижні потрапив на телеграф. Їхав по слідах тисячу миль верхи густими лісами. Сліди щодень стають усе виразніші й свіжіші. Не турбуйтесь, я певен – ще тиждень, і слона ми знайдемо.

Детектив Дарлі"

Головний інспектор запропонував тричі прокричати "гіп-гіп-ура" на честь "одного з наших найкращих агентів", а потім наказав викликати Дарлі телеграмою для одержання належної йому частки винагороди.

Так закінчився цей дивовижний випадок з крадіжкою слона. Наступного дня всі газети, окрім однієї, наввипередки розхвалювали детективів. А той брудний листок надрукував таке:

"Славетні діла твої, о детективе! Щоправда, ти можеш бути трохи неповороткий, розшукуючи таку дрібничку, як украдений слон, ти можеш ганятися за ним цілі дні, а по ночах три тижні спати поруч з його напівзогнилою тушею, але ти все одно розшукаєш слона, якщо крадій покаже тобі його".

Бідний Гасан загинув для мене навіки. Снаряди смертельно поранили його. В тумані він заліз у це непривітне підземелля і там, оточений ворогами, відчуваючи постійну загрозу, що його знайдуть, згасав від голоду й страждань, аж поки смерть заспокоїла його.

Операція із викраденням коштувала мені сто тисяч доларів, витрати на пошуки – ще сорок дві тисячі.

Я не наважився просити в уряду якої-небудь посади. Я зробився банкрутом і мандрівником. Проте моє схиляння перед цією людиною, перед найвидатнішим детективом, якого будь-коли бачив світ, не послабло в мені тепер і не послабне й до кінця днів моїх.

1882